

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ. ПОЛІПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД

INFORMATION WAR AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC REFLEX. POLYPARADIGMAL APPROACH

Робота присвячена дослідженню складного явища інформаційної війни. У статті викладені певні аргументовані концепції інформаційних війн. Основну увагу у роботі автор концентрує на теоретичних і методологічних позиціях учених, що належать до різноманітних наукових шкіл і визначають інформаційну війну через конкретні аспекти проблематики. Автором розглянуто термінологічний апарат проблеми «інформаційної війни», як технології, яка здійснює вплив на суспільну думку. Розібравши різні підходи до вивчення і визначення поняття інформаційної війни, автор прийшов до висновку, що інформаційна війна у рамках наукового дослідження може розглядатися на різних рівнях пізнання: як соціальне явище; як поле політичних конфліктів; як особлива форма політичного конфлікту; як елемент системи інструментів політичного регулювання (інструмент інформаційної політики). Кожен із зазначених рівнів розгляду інформаційної війни досліджується у рамках власної наукової гіпотези. Поліпарадигмальний підхід, використаний у роботі, розкриває та акцентує увагу на тематичних змістовних аспектах сфер державного життя, які є потенційними об'єктами загрози інформаційних атак. Це дає можливість формування комплексного уявлення про окремі сторони досліджуваного явища.

Ключові слова: інформаційна війна; інформаційне суспільство; інформаційно-психологічна війна; маніпуляція свідомістю; глобалізація; політична боротьба; когнітивний вплив; ЗМІ.

Работа посвящена исследованию сложного явления информационной войны. В статье изложены определенные аргументированные концепции информационных войн. Основное внимание в работе автор концентрирует на теоретических и методологических позициях ученых, принадлежащих к различным научным школам, и определяющим информационную войну через конкретные аспекты проблематики. Автором рассмотрен терминологический аппарат проблемы «информационной войны», как технологии, осуществляющей влияние на общественное мнение. Разобрав различные подходы к изучению и определению понятия информационной войны, автор пришел к выводу, что информационная война в рамках научного исследования может рассматриваться на разных уровнях позна-

ния: как социальное явление; как поле политических конфликтов; как особая форма политического конфликта; как элемент системы инструментов политического регулирования (инструмент информационной политики). Каждый из указанных уровней рассмотрения информационной войны исследуется в рамках собственной научной гипотезы. Полипарадигмальным подходом, использованным в работе, раскрывает и акцентирует внимание на тематических содержательных аспектах сфер государственной жизни, которые являются потенциальными объектами угрозы информационных атак. Это дает возможность формирования комплексного представления об отдельных сторонах изучаемого явления.

Ключевые слова: информационная война; информационное общество; информационно-психологическая война; манипуляция сознанием; глобализация; политическая борьба; когнитивное влияние; СМИ.

The work is devoted to the study of the complex phenomenon of information warfare. The article outlines certain argued concepts of information wars. The author focuses on the theoretical and methodological positions of scientists belonging to various scientific schools and defines the information warfare through specific aspects of the problem. The author considers the terminological apparatus of the problem of "information warfare" as a technology that has an impact on public opinion. Having taken different approaches to the study and definition of the concept of information wars, the author came to the conclusion that information warfare, within the framework of scientific research, can be considered at different levels of knowledge: as a social phenomenon; as a field of political conflicts; as a special form of political conflict; as an element of the system of instruments of political regulation (an information policy tool). Within each of these levels of consideration, information warfare is explored within the framework of its own scientific hypothesis. The poliparadigm approach used in the work reveals and accentuates thematic content aspects of public life, which are potential objects of the threat of information attacks. This gives the possibility of forming a comprehensive understanding of the individual aspects of the phenomenon under study.

Key words: information warfare; information society; information-psychological warfare; manipulation of consciousness; globalization; political struggle; cognitive impact; mass-media.

УДК 316. 485.26

Горпинич Г.І.

аспірант кафедри соціології та суспільних наук
Академія праці, соціальних відносин та туризму

Постановка проблеми. Інформаційні війни – невіддільна частина соціального життя сучасної людини, яка існує у XXI ст. В умовах становлення інформаційного суспільства поняття «інформаційна війна» стало не тільки лінгвіс-

тичною одиницею публіцистичного і політичного дискурсу, але й виділилось як самостійна, тобто окрема категорія наукового дискурсу взагалі. Існує багато аргументованих концепцій інформаційної війни, разом із тим відсутне

якесь загальноприйняте визначення вказаного поняття. Різноманітність підходів, у свою чергу, обумовлена достатньою складністю самого об'єкта дослідження, а також великою кількістю наукових шкіл та областей дослідження, з різними теоретичними та методологічними основами, котрі формують потенційне сприйняття та позиції авторів, які займаються дослідженням представленої проблематики. Саме тому існує необхідність у застосуванні соціологічного поліпарадигмального підходу до дослідження поняття «інформаційної війни» як складного, багатопланового феномену сучасної соціально-політичної дійсності.

Аналіз досліджень і публікацій. Актуальність дослідження обумовлена тим, що поняття «інформаційної війни» натеper має публіцистичний характер і ще не отримало загального визнання в українських наукових кругах. Про це свідчать безперервні дискусії з приводу того, що насправді приховується під цим поняттям, сутності явищ, що відносяться до інформаційних війн, а також суперечки з приводу коректності та потенційного застосування даного визначення до тієї сфери соціальних взаємовідносин, котру прийнято називати інформаційним протиборством чи конфліктом інтересів в інформаційній сфері соціальних систем. Як наслідок, поки що не існує єдиного, признаного усіма, визначення даного явища.

Проблематика інформаційної війни як самостійного об'єкта дослідження достатньо широко представлена у наукових працях українських дослідників: Г. Почепцова, Г. Карпенко, І. Костюка, В. Ліпкана, В. Остроухова, Я. Корохода, О. Саприкіна, П. Шевчука.

Процес застосування інформаційно-комунікативних форм впливу переважно динамічний, тому, фактично, у кожному окремому відрізьку часу відбувається зміна теоретико-методологічного та структурного інструментарію концепту інформаційних війн. У зв'язку з цим, постає необхідність навести більш повний список дослідників, які займалися вивченням різних аспектів цього питання.

Теоретичні та концептуальні основи інформаційного суспільства як нової фази цивілізаційного розвитку, закладені у працях: М. Кастельса, Д. Белла, Н. Лумана, Е. Тоффлера, Г. Бехмана та інших.

Психологічний аспект інформаційних війн розкривається у роботах наступних авторів: П. Лайнбарждера, В.Г. Крисько, А.Г. Караяні.

Роль засобів масової інформації в аспекті інформаційних війн розглядається такими вченими, як П. Бурдьє, Б.А. Грушин, Г. Шиллер, М. Фаслер.

Маніпулятивний контекст вивчення інформаційного протиборства отримав науково-теоретичний розвиток у роботах: І.Н. Панаріна, С.В. Ткаченко, І.К. Мельника.

Комплексним науково-теоретичним осмисленням феномену інформаційної війни займались: В.А. Лісічкін, Л.А. Шелепін, А.В. Манойло, Д.Б. Фролов, С.П. Расторгуєв.

Отже, кожен із наведених вище підходів дає можливість сформуванню уявлення про окремі сторони досліджуваного питання. Оскільки у вітчизняній науковій літературі на сьогодні не сформовано єдиної думки щодо самого науково-теоретичного концепту інформаційних війн, а також основних методик, форм і методів їх проведення, то вважати дослідження даного феномена вичерпаним не можливо. Все це зумовлює вибір теми дослідження.

Постановка завдання. Здійснити теоретичний аналіз поняття інформаційних війн, а також похідних від нього дефініцій за допомогою вітчизняних і закордонних наукових праць.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційна війна – це форма певного інформаційного протиборства. Саме у цьому відношенні вона розглядається як продукт розвитку суспільства, який ввібрав увесь можливий досвід людства, накоплений за роки протистоянь. Виникнув на певному етапі інформаційного протиборства у наслідок науково-інформаційного прогресу і інформаційної інтеграції світового співтовариства, інформаційна війна стала самостійним контрольованим та неконтрольованим засобом здійснення внутрішньої та зовнішньої політики у світі.

Найважливішою причиною тому послужив перехід світового співтовариства до інформаційного суспільства, який стався у результаті стрімкого розвитку інформаційних технологій. Інформаційне суспільство не тільки скоротило простір і час шляхом збільшення швидкості передачі інформації, яке призвело до «стиснення» світу, зменшило відстань між знаками і дійсністю і викликало вибух знаків. Інформаційне суспільство породило новий тип влади, яка, на думку М. Фуко, циркулює у суспільстві через мільярди каналів повсякденного життя і масових комунікацій та затверджується у людях тільки у силу згоди з нею. Тому між політичними силами у суспільстві починається боротьба за надання легітимності своєї «картини світу», найважливішу роль в якій відіграють засоби масової комунікації, здатні породжувати «надреальність» і робити симулякр події в очах споживачів інформації, реальніше самої події.

Вперше термін «інформаційна війна» у сучасному вигляді опинився у фокусі уваги американських учених у зв'язку з війною у Перській затоці. Не можна сказати, що раніше у науковій та політичній літературі не фігурувало поняття «інформаційної війни», але само визначення мало дещо інакшу форму та значення. «Information war» – термін, який

використовували западні вчені задля означення війн, основними об'єктами ураження в яких стануть інформаційні системи [11]. Після 1991 р. американські вчені вирішили дещо змінити загальний вигляд вказаного поняття. «Information warfare», згідно з англо-українським словником, перекладається як «інформаційна діяльність, яка застосовується політичною організацією (наприклад, державою), щоб послабити чи знищити іншу політичну організацію» [6]. Тобто, це є певна форма інформаційної конкурентної боротьби, змагання між політичними суперниками. Таке значення терміну «Information warfare», на думку американських теоретиків, дозволяє розглядати контекст визначеного положення, який виражається у вивченні засобів та способів інформаційного протистояння не тільки у період бойових дій, але і під час їх відсутності, щоб послабити чи знищити політичного або економічного супротивника законними з правової точки зору засобами та методами, бо, нібито, «warfare» – не означає ведення бойових дій у конкретиці. Головні частини змісту поняття «інформаційні війни» становлять, таким чином, дії, спрямовані на зміну інформації.

На основі вище представленого матеріалу дамо докладне визначення поняття «інформаційна війна».

Інформаційна війна – термін, що має два значення:

1) Вплив на цивільне населення і (або) військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації.

У цьому сенсі також використовується термін психологічна війна – психологічний вплив на цивільне населення і (або) військовослужбовців іншої держави з метою досягнення політичних або чисто військових цілей.

2) Цілеспрямовані дії, вжиті для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, інформаційним процесам і інформаційним системам супротивника при одночасному захисті власної інформації, інформаційних процесів та інформаційних систем [2, с. 112].

Який би сенс у поняття «інформаційна війна» не вкладався, воно народилося у середовищі військових і позначає насамперед жорстку, рішучу і небезпечну діяльність, яку можна порівняти з реальними бойовими діями. Військові експерти сформулювали доктрину інформаційної війни і чітко уявляють собі окремі її грані: це штабна війна, електронна війна, психотропна війна, інформаційно-психологічна війна, кібернетична війна і т.д.

Інформаційна війна – це така форма конфлікту, в якій відбуваються прямі атаки на інформаційні системи для впливу на знання або психіку супротивника, з метою його придушення або знищення. Отже, як ми бачимо,

інформаційна війна є невіддільною частиною інформаційного суспільства. Не дивлячись на те, що дослідники зіткнулись з даним поняттям лише у XX ст., осягнути сутність феномену «інформаційної війни» намагалась велика кількість соціологів, політологів, філософів і інших дослідників, але проблеми рішення інформаційної війни залишаються відкритими та єдиної інтерпретації інформаційного суспільства до сих пір не існує.

Вивченням поняття інформаційної війни займалися такі дослідники, філософи і соціологи, як Дж. Гелбрейт, Е. Тоффлер, Д. Рисмен, Д. Белл, Ю. Хабермас, Ф. Уебстер, Х. Маклюен та ін.. Усі зазначені дослідники дають їй неоднороззначну оцінку.

Так, наприклад, американський дослідник Т. Стоунер розглядає інформаційне суспільство як суспільство, основою якого стає матеріальне виробництво, виробництво знань і інформації на базі передової інформаційної технології.

У свою чергу, Е. Тоффлер в одній з філософських праць «Метаморфози влади» проводить аналіз проблем суспільства на той момент, ще XX в., соціальних конфліктів і глобальних проблем, з якими зіткнеться людство на рубежі століть. І, позначаючи новий виток міжнетичних і геополітичних зіткнень, Е. Тоффлер був переконаний у тому, що важливо якомога швидше адаптуватися до стрімких змін, оскільки він бачить сучасний світ як якусь «Третю хвилю» – інформаційне суспільство, утворене внаслідок широкого розповсюдження ПК, турбореактивної авіації, гнучкої технологій. В інформаційному суспільстві складаються нові види сім'ї, стилі роботи, життя, нові форми політики, економіки та свідомості. Символами «Третьої хвилі» стають цілісність, індивідуальність і чиста людська технологія [17, с. 295]. Дана праця як ніколи актуальна в епоху, коли інформація стала одним з найнебезпечніших засобів як протиборства, так і протидії у будь-якій сфері підсистеми суспільства.

Сучасні дослідження розділяють наступні групи підходів до визначення поняття «інформаційної війни».

У рамках психологічної парадигми інформаційна війна розуміється як латентний вплив інформації на індивідуальну, групову і масову свідомість за допомогою методів пропаганди, дезінформації, маніпулювання з метою формування нових поглядів на соціально-політичну організацію суспільства через зміну ціннісних орієнтацій і базових установок особистості.

Осмыслиючи інформаційну війну у контексті психологічних теорій, В.А. Лісичкін указує, що її об'єктом є когнітивно-емоційна сфера індивідів, а головною метою – управління інтелектуально-психологічними та соціокуль-

турними процесами, обов'язковими елементами яких виступає неусвідомленість даного впливу особами, схильними до завуальованого впливу і послідуєчого дотримання ліній запрограмованої поведінки.

Психологічне трактування розглянутого феномену дають також Д.А. Волкогонов і А.Г. Караяні. Вони поєднують інформаційне та психологічне протиборство в одному понятті. Перший дослідник оцінює інформаційну війну як систему підривних ідеологічних впливів імперіалізму, спрямованих на свідомість людей переважно через сферу загальної психології [9]. У свою чергу, на думку А.Г. Караяні, мова йде про інформаційно-психологічні акції, що здійснюються на міждержавному або стратегічному, оперативному і тактичному рівнях, як у мирний, так і у воєнний час, як в інформаційній, так і у духовній сфері, серед своїх військовослужбовців або військ противника [7].

У сучасній науковій літературі виділяється група вчених, які зосереджують свою увагу на соціально-комунікативному аспекті інформаційних війн. Їхні методологічні принципи дослідження відрізняються тим, що у предметному полі домінує не свідомість людей, а інформація, що набуває панівного впливу у новій інтерактивній реальності і формує когнітивні орієнтації.

Даної трактовки дотримуються, наприклад, М.Ю. Павлютенкова і Д.А. Швець, згідно з думкою яких, інформаційна війна являє собою комунікативну технологію, котра має на меті досягнення інформаційної переваги в інтересах національної стратегії [5].

У руслі аналогічної логіки міркувань М.А. Родіонов і В.С. Пірумов вважають, що інформаційна війна, це певна форма боротьби сторін, що складається у використанні спеціальних засобів і методів впливу на чужі інформаційні ресурси при захисті власного інформаційного капіталу. Її змістом є ведення та реалізація розвідувальних і політико-психологічних процесів щодо супротивника [14, с. 44].

Інтеграційна теорія інформаційної війни належить Г. Почепцову. Автор осмислює дане явище з точки зору public relations і позначає його як несанкціоновану роботу у чужому інформаційному просторі. При цьому детально розглядаються різні аспекти ефективного інформаційного впливу. У центр дослідницької уваги ставляться прийоми і способи впливу на поведінку соціальних груп. Суб'єктами інформаційних війн, у розумінні Г.Г. Почепцова, виступають спільноти людей – нації, держави, колективи підприємств, об'єкти, масова свідомість. Як теоретичне позначення даного феномена, використовується, як правило, термін «психологічна війна», де основною метою агресора (ініціатора ведення психологічної війни) виступає придушення волі

(деморалізація) і руйнування сформованих ціннісних установок і орієнтацій [15, с. 147].

Інтерес представляє геополітичний підхід, згідно з положеннями якого, інформаційна війна інтерпретується у термінах міждержавного протиборства, спрямованого на рішення зовнішньополітичних завдань не за допомогою фізичної сили, військової техніки і зброї, а з використанням витончених технологій коерсивного контролю, що здобуває зовнішнє вираження у формі дипломатії.

Прихильником подібного трактування є І.Н. Панарін. За визначенням політолога, інформаційна війна – це «домінуючий спосіб досягнення влади, організація ноосфери і світового інформаційно-психологічного простору у своїх інтересах» [13, с. 3-4]. На його погляд, сучасні державні діячі не тільки повинні володіти владним ресурсом і кредитом довіри громадськості, а й вміти вести ефективне інформаційне протиборство. Саме воно дозволяє успішному політику збільшувати свій політичний капітал [13, с. 16].

У контексті сучасних геополітичних процесів розглядає підняту проблематику І.А. Михальченко. Дослідник відстоює позицію, згідно з якою інформаційна війна являє собою цілісну технологію, спрямовану на досягнення гуманітарного поневолення одних груп людей іншими. Вона є продуктом постіндустріального суспільства і обумовлена неможливістю глобальних збройних конфліктів, які можуть знищити планету [12, с. 14-15].

Аналогічної точки зору на природу і детермінованість інформаційної війни дотримуються А.Б. Губарев, А.М. Соколова, Д.Б. Фролов. На їхню думку, процеси глобалізації викликають встановлення специфічних геополітичних відносин. Вони характеризуються тим, що одні актори міжнародних процесів, шляхом активного впливу на інформаційну сферу інших, прагнуть отримати перевагу в економічній, військовій, політичній чи інших сферах [10].

Звернення до конфліктологічного підходу дозволяє розглядати аналізовані війни у ракурсі військового і політичного протистояння.

Наприклад, Р. Шафранський осмислює досліджуваний феномен як збройні дії проти будь-якої частини системи знань і переконань супротивника, що мають на меті прихований деструктивний вплив на прийняття політичних рішень контрагентом, що виражається у порушенні координації та ефективності цього процесу. Автор підкреслює, що чим вище технологічні можливості і більш розвинена комунікативна сфера держави, тим більше воно вразливе в аспекті інформаційних війн [19].

Крізь призму військово-стратегічного напрямку розглядають інформаційну війну Дж. Аркілл, Д. Ронфельдт і Дж. Деріан. Для них це вид військового конфлікту, який виступає або

самостійною формою, або частиною розширеного набору військових дій, що утворюють мережеві і кібервійни. Можливість домінування, у даному випадку, забезпечується внаслідок комп'ютеризації військової техніки і формування мережевої організації збройних сил. Передбачається застосування електронних технологій, автоматичних пристроїв, що замінюють людину у бойових ситуаціях. Крім того, визнається необхідним руйнування інформаційних систем противника, яке тягне за собою нездатність контрагента отримувати, обробляти і використовувати необхідні відомості [18].

У свою чергу, Д.Г. Балуєв зазначає, що інформаційна війна може бути спрямована на загальну або елітну увагу і включати дипломатію, пропаганду, психологічні кампанії, політичну і культурну підривну роботу, проникнення в інформаційні мережі та бази даних, просунення опозиційних або дисидентських рухів за допомогою комп'ютерних мереж. За словами політолога, інформаційна війна може вестися урядом проти незаконних груп або організацій, залучених у тероризм, поширення зброї масового ураження або транспортування наркотиків. З іншого боку, вона може здійснюватися проти політики конкретного уряду, прихильників груп і рухів, пов'язаних, наприклад, з релігійними питаннями, проблемами охорони навколишнього середовища або захисту цивільних прав [1].

Що стосується другого з вказаних напрямків, то в його рамках інформаційна війна есплікується як політичне протиборство.

Так, в уявленнях А.В. Манойло, інформаційна війна – політична боротьба, виражена у формі інформаційно-психологічних операцій із застосуванням інформаційної зброї, дана технологія виступає неодмінним атрибутом політичного керівництва. Реалізація війни полягає у посиленому впливі на суперечності, які об'єктивно закладені і мають місце на різних рівнях державного і суспільного устрою. Як результат очікуються зовнішньо і внутрішньодержавні прояви конфронтації з заданим рівнем інтенсивності і визначеним напрямком. Напрямок заздалегідь визначає сам організатор [11].

Наведену точку зору розділяє В. Карпенко, що пропонує розглядати інформаційне протиборство стосовно до регіонального політичного процесу. Згідно з автором, його причина пов'язана з природою владного капіталу або захистом власних інтересів. Каналами реалізації зазначених стратегій стають мас-медіа, а до політичних суб'єктів зараховуються як окремі соціальні групи – еліти регіону і федерального центру, аудиторії відповідних ЗМІ, так і масовий соціальний суб'єкт – населення регіону у цілому [8].

Повноцінне об'ємне бачення досліджуваного феномену може бути досягнуто завдяки

системному підходу, представленому у роботах С.П. Расторгуєва, С.Н. Бухаріна, В.В. Циганова.

Базове поняття, що застосовується С.П. Расторгуєвим, «інформаційна система», відповідно до якого, інформаційна війна трактується як відкритий, прихований вплив інформаційних систем одне на одного з метою деформації або знищення протилежної сторони. Вони орієнтовані на досягнення переваги не стільки у матеріальній, скільки у політичній і духовній сферах, нанесення суспільству культурної травми, що веде до демонтажу держави [16].

Системний погляд на природу інформаційних війн висловлюють також Д. Богуш і О. Юдін. Вони зводять інформаційну війну до динамічного процесу, що відбувається у складній самоорганізованій системі з великою кількістю елементів, зв'язки між якими мають не детермінований, а імовірнісний характер. Така війна, на думку авторів, виникає внаслідок випереджального розвитку будь-якого компонента, що вимагає перерозподілу ресурсів на свою користь і підвищеної безпеки. Це призводить до суперечок з іншими частинами системи і виводить саму систему зі стану рівноваги. Результатом інформаційної війни стає перетворення системи або її зникнення і формування нової організації [3].

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, кожен з наведених вище підходів дає можливість сформулювати уявлення про окремі сторони досліджуваного явища. Психологічна парадигма дозволяє детально досліджувати механізми впливу на внутрішньоособистісні процеси індивідуальної свідомості, що викликає зміни у ментальній сфері, визначає корекцію логіки світосприйняття і відповідної їй політичної поведінки. У контексті соціально-комунікативного бачення проблеми можливе вирішення завдання по заповненню пробілів у знаннях про характер і способи інтеракцій, що виникають між суб'єктами інформаційного протиборства. Геополітичний підхід дозволяє розглядати основні методи сучасної світової політики для досягнення політичної та економічної влади у мирний період. Конфліктологічний напрямок орієнтує на адекватну оцінку стратегічного значення інформації у досягненні домінуючої позиції як результату боротьби за владу, ресурси і політичний статус. Системний підхід дає релевантний інструментарій для комплексного дослідження інформаційної війни з урахуванням тісного взаємозв'язку її окремих елементів, їх рефлексії на дестабілізуючі чинники і тактик у рамках наступальних стратегій.

Розглянувши різні підходи до вивчення і визначення поняття інформаційної війни, автор прийшов до висновку, що інформаційна війна у рамках наукового дослідження може розглядатися на різних рівнях пізнання:

як соціальне явище; як поле політичних конфліктів; як особлива форма політичного конфлікту; як елемент системи інструментів політичного регулювання (інструмент інформаційної політики). Кожний із зазначених рівнів розгляду інформаційної війни досліджується у рамках власної наукової гіпотези:

1. Соціологічна гіпотеза інформаційної війни: інформаційна війна – соціальне явище і нова форма суспільних відносин, породжувана інформаційним суспільством.

2. Статистична гіпотеза інформаційної війни: інформаційна війна – поле політичних конфліктів, які перебувають у тісному взаємозв'язку і взаємодії.

3. Конфліктологічна гіпотеза інформаційної війни: інформаційна війна – політичний конфлікт з метою вирішення суперечностей з приводу влади і управління, в якому зіткнення сторін здійснюється у формі інформаційно-психологічних операцій із застосуванням інформаційної зброї.

Однак, усі наявні сьогодні підходи до досліджень інформаційної війни містять ряд певних недоліків. У першому випадку категорія війни розмита – у неї потрапляють практично всі форми комунікації, як політичної, так і звичайної соціальної, немає переконливого обґрунтування соціальної небезпеки цього явища і причин, які детермінують відношення цієї форми соціальної взаємодії саме до війни. У другому випадку інформаційна війна переслідує достатньо вузьку мету – мету військового протистояння, а її виникнення прив'язується до політичних причин військового конфлікту. Тим часом, сьогодні інформаційна війна використовується у дипломатичній боротьбі самостійно, у мирний час, який виключає застосування традиційних заходів збройної протидії. Це визначає неефективність державної інформаційної політики, що розглядає інформаційну війну як складову традиційного збройного протистояння і не враховує інші, невійськові, причини виникнення інформаційно-політичних конфліктів.

Інформаційні війни, як інструмент, вже давно використовуються як самостійні кампанії для рішення тих чи інших задач. Вони є ефективним інструментом політики, бізнесу і навіть міжособистісних відносин. На основі розглянутого матеріалу доцільним є розгляд інформаційної війни як комунікативної технології впливу на масову свідомість з довготривалими і короткочасними цілями. Ми акцентуємо змістовні, а не технічні аспекти цього явища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балуев Д.Г. Информационная революция и современные международные отношения: уч. пособие. Н.Новгород: ННГУ, 2001. 107 с.
2. Белоножкин В.И., Остапенко Г.А. Информационные аспекты противодействия терроризму. М.: Горячая линия – Телеком, 2009. 112 с.
3. Богуш В.М., Юдин О.К. Информационная безопасность держави. К.: МК-Прес, 2005. 432 с.
4. Бухарин С.Н., Цыганов В.В. Информационные войны в бизнесе и политике. М.: Академический Проект, 2007. 336 с.
5. Виноградова Е.А. Информационная война: концептуальный анализ. Тренды и управление. 2014. № 3. С. 283-292.
6. Информационная война. Материалы из Википедии – свободной энциклопедии. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%>
7. Караяни А.Г. Теория и практика психологической войны. Организация и проведение информационных операций. URL: <http://psyfactor.org/lib/psywar30.htm>
8. Карпенко В. Информационный простір як чинник національної безпеки України. Українознавство: науковий громадсько-політичний культурно-мистецький релігійно-філософський педагогічний журнал. 2005. № 3. С. 182-192.
9. Кунакова Л.Н. Информационная война как объект научного анализа. URL: http://scjournal.ru/articles/issn_1993-5552_2012_6_30.pdf
10. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В. Николаева; Зacl. ст. М. Вавилова. М.; Жуковский: КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. 464 с.
11. Манойло А.В. Информационно-психологическая война как средство достижения политических целей. URL: <http://psyfactor.org/lib/psywar25.htm>
12. Михальченко И.А. Информационные войны на рубеже XXI века. Безопасность информационных технологий. 1998. № 3. С. 14-15.
13. Панарин И.Н. Информационная война и третий Рим. М.: Городец, 2001. 244 с.
14. Пирумов В.С., Родионов М.А. Некоторые аспекты информационной борьбы в военных конфликтах. Военная мысль. 1997. № 5. С. 44-47.
15. Почепцов Г.Г. Информационные войны. URL: http://ligis.ru/librari_2/049/contents.html
16. Расторгуев С.П. Философия информационной войны. М.: Московский психолого-социальный институт, 2003. 496 с.
17. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: пер. с англ. М.: АСТ, 2003. 669 с.
18. Der Derian J. Virtuous War. Virtual Theory. International Affairs. 2000. № 4 (76). P. 771-788.
19. Szafranski R. Theory of Information Warfare: Preparing For 2020. URL: http://www.airpower.au.af.mil/archives/apj/apj95/spr95_files/szfran.htm